

Verksamhets- och resultatplan 2023

Antagen av styrelsen den 29/11 2022

Diarienummer 2022-20-1

Innehåll

Inledning	3
Uppdrag.....	4
Organisation	4
Ledning och styrning.....	6
Budget/Ekonomi	7
Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet 2023 – övergripande	8
Miljö.....	11
Social- och hälsovård	15
Livsmedel.....	18
Alkohol.....	20
Tobak.....	23
Hälsoskydd.....	25
Konsument säkerhet	26
Veterinär verksamhet	26
ÅMHHM Laboratoriet	30

Inledning

Verksamhetsplanen är framtagen i samarbete med myndighetens medarbetare och beskriver ÅMHH:s huvudsakliga uppdrag och målsättningar för 2023.

Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet har till uppgift att verka som tillstånds- och tillsynsmyndighet och handhar myndighetsutövning i enlighet med vad som bestäms i landskapslagstiftning. Myndighetens huvudsakliga myndighetsuppgifter finns inom nedanstående huvudområden:

- Miljöprövning och miljötillsyn
- Livsmedelstillsyn och livsmedelssäkerhet
- Hälsoskydd för offentliga lokaler
- Konsumentssäkerhet
- Tillsyn och prövning inom socialvård- och hälsovård
- Tobakstillsyn
- Prövning och tillsyn alkohol
- Djurskydd
- Smittsamma djursjukdomar

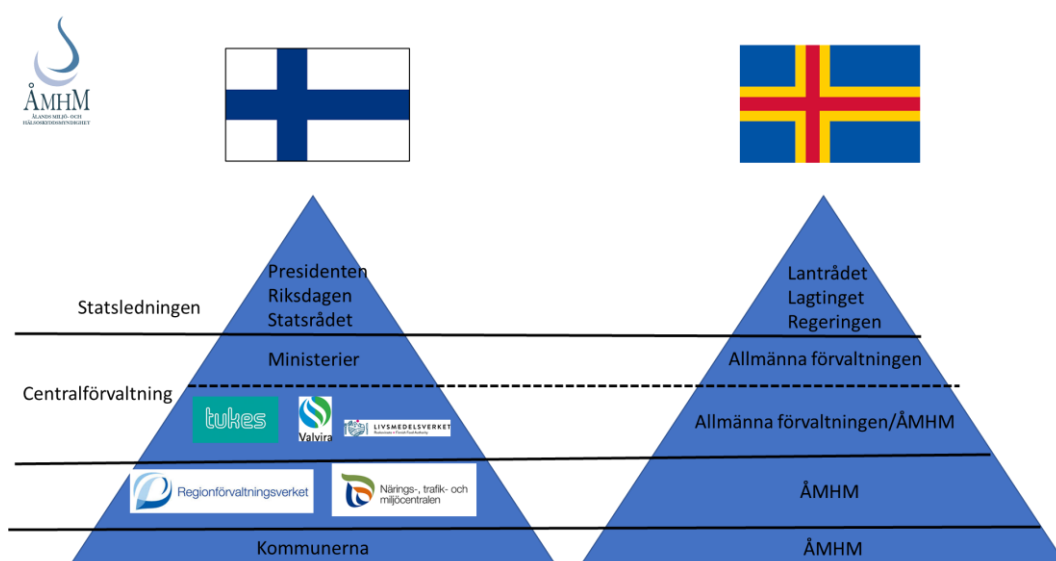
Vår uppgift är tillse att vår inomhus- och utomhusmiljö, vår mat, de produkter och tillverkningsprocesser vi använder eller de aktiviteter vi utför varken skadar oss, djuren eller vår yttre miljö. Detta uppnås genom förebyggande prövning, tillsyn och provtagning enligt lagstiftningen samt med kunskap, aktiv informations-spridning och god service. Lagstiftning ger oss både rättigheter och skyldigheter och finns i tre angränsande rättsordningar; åländsk lagstiftning, rikslagstiftning och gemenskapsrätt.

ÅMHH erbjuder även veterinärvårdstjänster avseende nyttodjur till jordbrukare, fiskodlare och andra som håller djur yrkesmässigt. ÅMHH sköter även en liten smådjursklinik för smådjur. Vidare upprätthåller vi genom våra veterinärer landskapets 24 h veterinärjour, som möjliggör akutsjukvård för samtliga djurslag under kvällar, nätter och helger, och därmed erbjuds en god grundtrygghet för alla djurägare.

ÅMHH laboratoriet utför mikrobiologiska och fysikalisk-kemiska analyser på vatten, livsmedel, jord, omgivningsprov samt Salmonellaprov från djurbesättningar. Detta gäller analys av farliga mikrober i livsmedel, dricks- och badvatten i syfte att undvika hälsofara eller utreda förgiftningsfall, analyser förknippade med djursjukdomar, näringsanalyser på jord för optimering av jordbruket, fysikalisk-kemiska analyser på vatten och avloppsvatten samt omfattande provtagning av ytvatten runt om i landskapet. Analystjänsterna erbjuds till myndigheter, kommuner, företag och allmänhet.

Uppdrag

Myndighetens uppdrag har fastställts i Landskapslagen (2007:115) om Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet. ÅMHHM:s uppdrag omfattar uppgifter som i riket sköts av alltifrån kommunen till statliga centrala ämbetsverk såsom Regionförvaltningsverken, Livsmedelsverket, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira), Säkerhets- och kemikalieverket (Tukes) m.fl.

Arbetet styrs utifrån EU-lagstiftning, rikslagstiftning samt landskapslagstiftning och består av tillståndsprovning, tillsyn, klagomålshantering samt informationspridning. ÅMHHM har i uppgift att granska och behandla inkomna ärenden utifrån gällande lagstiftning.

ÅMHHM svarar utöver detta för att veterinärvård och laboratorietjänster tillhandahålls i landskapet.

Organisation

ÅMHHM leds av en styrelse och närmast under denna en myndighetschef. Styrelsen är tillsatt av landskapsregeringen och består av sju medlemmar från olika politiska organisationer. Myndighetschefen är föredragande inför styrelsen.

Miljö tillstånd och ärenden av allmän eller principiell natur avgörs av en prövningsnämnd bestående av fem sakkunniga ledamöter inom juridik, ekonomi, hälsoskydd, biologi, teknik och näringsliv.

ÅMHHM:s organisation är indelad i fyra sektioner. Sektion 1 och 2 leds av en sektionschef som representerar dessa grupper i ÅMHHM:s ledningsgrupp och sektion 3 leds av myndighetschefen. Sektion 4, ÅMHHM Laboratoriet, leds av laboratoriechefen som även har eget budgetansvar samt visst personalansvar och ingår i ledningsgruppen. Sektion 1-3 benämns som miljö- och hälsoskyddsmyndigheten och är lokaliserade på Norragatan 17.

Sektion 1

Tillsyn och prövning enligt miljöskyddslagen, vattenlagen, avfallslagen samt hälsoskyddslagen.

Sektion 2

Tillsyn och prövning enligt livsmedelslagen, alkohollagen, tobakslagen, hälsoskyddslagen, konsument säkerhetslagen, djursjukdomslagen samt djurskyddslagen. Ansvarar även för att upprätthålla veterinärverksamhet (24/h per dygn).

Sektion 3

Tillsyn över den offentliga hälso- och sjukvården samt tillsyn och prövning över privat och offentlig socialvård. Även uppgifter enligt tobakslagen finns inom sektionen. Myndighetens administrativa resurser samt juridiska stöd finns även samlat här.

Sektion 4 ÅMHHM Laboratoriet

På uppdrag av Ålands landskapsregerings miljöbyrå utförs provtagning och analys enligt det vattenövervakningsprogram som utformats baserat på EU:s vattendirektiv.

Ålands landskapsregering – Social och miljöavdelningen

Styrelse

Myndighetschef

Sektion 1
Miljöskydd

Sektion 2
Livsmedel,
Hälsoskydd,
Alkohol,
Veterinär

Sektion 3
Admin
Social- och
hälsovård

Sektion 4
Laboratoriet

Prövningsnämnd

Miljöfillstånd

Ledning och styrning

Myndighetschef

För att leda och utveckla myndigheten närmast under styrelsen finns en myndighetschef som utses av ÅMHHM:s styrelse.

Frågor i den löpande verksamheten kring organisation, resursfördelning och aktuella uppdrag avgörs av myndighetschefen i samråd med ledningsgruppen. Myndighetschefen avgör även de ärenden som ankommer på myndigheten och som inte ska avgöras av styrelsen, prövningsnämnden eller har delegerats till annan tjänsteman att avgöra. Sedan 2022 har styrelsen delegerat tillsättande av ordinarie tjänster till myndighetschefen med undantag för medlemmar till ledningsgruppen. Myndighetschefen har budgetansvar för budgetmoment 84810 samt det övergripande ansvaret för hela myndighetens budget.

Laboratoriechef

Laboratoriechefen leder laboratoriets verksamhet och utvecklar verksamheten i samråd med myndighetschefen. Laboratoriechefen lämnar förslag till verksamhets- och resultatplan samt verksamhetsberättelse till myndighetschef. Laboratoriechefen har budgetansvar för budgetmoment 84820 och fattar beslut om anskaffningar och ingående av avtal som endast berör laboratoriets budget och verksamhet. Laboratoriechefen tar årligen fram budgetförslag för laboratoriet i samråd med myndighetschefen.

Sektionschef

För myndighetens tillsyns- och prövningsverksamhet samt veterinärvården finns två sektionschefer. Sektionschefen leder och fördelar arbetet inom sin sektion i samråd med myndighetschefen. Sektionschefen fattar beslut på föredragning av tjänsteman inom respektive sektions förvaltningsområden förutom de ärenden som delegerats direkt till enskild tjänsteman att avgöra.

Ledningsgrupp

Ledningsgruppen består av myndighetschef, laboratoriechef, sektionschefer och myndighetsjurist. Ordförande är myndighetschefen. Ledningsgruppen behandlar frågor som rör myndighetens ledning och utveckling, resurser, utvärderar verksamheten samt planerar aktuella uppdrag. Ledningsgruppens diskussioner och slutsatser utgör underlag för myndighetschefens beslut. Gruppen sammanträder varannan vecka eller oftare vid behov. Samtliga medarbetare har möjlighet att anmäla frågor till ledningsgruppen för behandling.

Budget/Ekonomi

Miljö- och hälsoskydds enheten föreslås för 2023 inkomster om 555 000 euro och anslag om 2 460 000 euro. Miljö- och hälsoskydds enheten har vid årets början 26 ordinarie medarbetare, 2 tjänstledigheter, 2 tillfälligt förordnade medarbetare och 1 vakanshållen tjänst.

Laboratoriet föreslås inkomster om 410 000 euro och anslag om 995 000 euro varav ca 117 000 avser internhyra. Laboratoriet har vid årets början 9 ordinarie medarbetare. En 70 % ordinarie tjänst som laboratorieanalytiker vakanshålls på grund av inbesparingsskäl.

Uppföljning av myndighetens budgetmoment 84810 görs varje månad av myndighetschefen tillsammans med ekonom. Laboratoriechefen följer kontinuerligt upp budgetmoment 84820.

Båda enheterna ska till år 2024 enligt nuvarande plan spara ytterligare 1% av verksamhetskostnaderna från 2021 års budget och att förbereda och planera för detta kommer vara en viktig uppgift under 2023. Osäkerhet gällande kostnader under året på grund av inflation och ett instabilt världsläge kommer att göra inbesparingen för år 2024 särskilt utmanande.

Avgifter

En stor förändring i taxaförslaget för 2023 är införande av årsavgifter i stället för inspektionsavgifter på flera tillsynsområden. I huvudsak handlar det om att förenkla tillämpningen av taxan, minska den administrativa arbetsbördan för personalen på ÅMHHM och på så sätt frigöra tid till myndighetsutövning.

Reformen sker mot bakgrund av att man i riket under 2022 gått över till ett avgiftssystem med, förutom inspektionsavgifter, även årsavgifter på livs- och hälsoskyddsområdet. Att bestämma avgiftsnivån i taxan handlar om vilken självfinansieringsgrad man politiskt önskar - hur stor del av arbetet ska finansieras via skattemedel kontra avgifter? ÅMHHM:s självfinansieringsgrad (~30%) har i många år legat någonstans mellan rikets medeltal (~10%) och Sveriges (60 - 80%). I och med förändringen i riket borde vi nu ha samma självfinansieringsgrad, även om ÅMHHM:s avgiftsnivå, i synnerhet på livs- och hälsoskyddsområdet, i allmänhet är betydligt lägre.

Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet 2023 – övergripande

Det finns ett stort intresse för produktion av förnyelsebar energi på Åland. Flera utländska bolag har visat intresse för nyetableringar av framför allt vindkraftparker, men även solcellsparker och vätgasanläggningar. Myndigheten förväntar sig en omfattande handläggning av bland annat miljökonsekvensbedömningar och prövning av tillstånd för anläggningar för produktion av förnyelsebar energi.

År 2023 kommer myndigheten att övergå till årsavgifter gällande den tillsyn som myndigheten utövar i enlighet med miljöskyddslagstiftningen, livsmedelslagen, djurskyddslagen och hälsoskyddslagen.

För närvarande inväntar ÅMHH en ny centrallag på livsmedelsområdet, som ersätter gällande livsmedelag (FFS 23/2006 antagen genom ÅFS 2007:26), och som kommer att innebära nya förfaranden för livsmedelsinspektörerna. En ny vattenlag som ska ersätta vattenlagen (ÅFS 1996:61) har varit under arbete i flera år och kommer sannolikt att träda i kraft under år 2023. Lagförslaget som det ser ut idag innebär nya uppgifter för ÅMHH. Ytterligare finns ett nyligen framtaget lagförslag om att ÅMHH ska utvidga rollen som tillsynsmyndighet enligt EU:s marknadskontrollförordning.

Åland har sedan juni 2021 haft totalt tre IHN-utbrott varav det senaste uppdagades så sent som juni 2022. Åland går efter avslutad sanering in i ett minst tvåårigt utrotningsprogram under åren 2023-2024 som jord- och skogsbruksministeriet beslutar om. IHN är en allvarlig djursjukdom i kategori C som ska bekämpas enligt lagen om smittsamma djursjukdomar där ÅMHH fortsättningsvis har en nyckelroll.

Myndigheten arbetar vidare med ständiga förbättringar och avvikelserapportering inom samtliga sektioner för att hitta brister och åtgärda dessa.

En viktig grundsten i ÅMHH:s verksamhet är att alla kunder och klienter behandlas på ett likvärdigt sätt och att ärendehantering sker utifrån rättslig grund. För en myndighet som ÅMHH som verkar över flera förvaltningsområden är det därför särskilt viktigt att processerna för de olika förvaltningsförfarandena finns kartlagda och detta arbete pågår kontinuerligt i vårt verksamhetssystem Visio.

Myndigheten arbetar vidare med rekommendationerna från utredningarna gällande veterinär verksamhet och miljöverksamhet som genomfördes 2022 av anlitade externa aktörerna.

ÅMHHM kommer som tidigare att aktivt delta i den lagstadgade samarbetsgruppen för utredning av livsmedels- och vattenburna epidemier där även Ålands hälso- och sjukvård och Ålands landskapsregering ingår. För 2023 planeras en intern kompetensutveckling, framtagande av en kommunikationsplan och gruppens arbete struktureras i en arbetsordning.

Utmaningar

Lagstiftningen som reglerar ÅMHHM:s uppgifter styrs i en allt högre grad av EU-lagstiftning som implementerats på Åland genom blankettlagstiftning som gör rikets lagstiftning gällande. Den stora andelen rikslagstiftning i ÅMHHM:s verksamhet i kombination med komplexa EU-förordningar och delade behörigheter mellan riket och Åland inom flera av ÅMHHM:s förvaltningsområden ställer allt högre krav på lagtolkning och lagtillämpning hos myndigheten. Det är en stor utmaning för myndigheten inom alla förvaltningsområden som ÅMHHM bär ansvar för. Dessa utmaningar återfinns i olika grad (och på olika sätt) inom alla förvaltningsområden men särskilt inom den veterinära verksamheten, livsmedelstillsynen samt inom miljöområdet.

I dagsläget förfogar myndigheten endast över en jurist som förväntas behärska lagstiftningen inom samtliga verksamhetsområden vilket är en mycket stor utmaning. Det finns därför behov av att se över och utöka tillgången till juridisk kompetens vid myndigheten framöver.

Myndigheten behöver under 2023 förbereda, planera och ställa om inför ytterligare inbesparingskrav på 1% under 2024.

Laboratoriets tjänster är efterfrågade av verksamhetsutövare såväl som av landskapsregeringen och man arbetar hårt för att leverera kvalitativa analyser med en begränsad personalstyrka.

En utmaning som kan tänkas fortgå är att bibehålla förväntad effektivitet och kvalitet trots Covid-19 endemi. Det kan vid vissa omständigheter vara svårt att upprätthålla fysisk distansering vid inspektioner inomhus, speciellt i trånga utrymmen.

Tjänsten som sektionschef/hygieniker för sektion 2 kommer under perioden 1/1-30/4 att vara vakant och uppgifterna fördelas mellan myndighetschef och sektionschef för sektion 1 under nämnd perioden. Myndigheten tappar med denna pensionsavgång mycket viktig nyckelkompetens och erfarenhet. Tjänsten är komplex med en stor bredd och har tidigare visat sig svår att tillsätta. Den externa utredning som gjorts under 2022 visade att tjänsten behöver avlastas och att man bör se över en uppdelning i två tjänster. Denna fråga kommer troligen att vara en aktuell fråga för styrelsen under 2023.

Målsättningar 2023

Utöver de specifika målsättningarna som tagits fram inom varje sektion har myndigheten ett antal övergripande målsättningar för år 2023:

- Fortsatt arbete med att bygga upp verksamhetssystemet för att dokumentera samtliga ärendeflöden i programmet Visio. Detta är ett omfattande arbete och vi har kommit en bra bit på vägen men är ännu inte i mål.
- Myndigheten arbetar vidare med implementering av rekommendationer från den externa utredningen från våren 2022 inom både den veterinära verksamheten och miljöområdet.
- Myndigheten genomför informationsinsatser till allmänheten gällande myndighetens uppdrag och verksamhet i flera olika forum.
- Myndigheten fortsätter jobba för att hitta samordningseffekter och optimera resursanvändningen internt.
- Myndigheten ökar kunskapsutbytet mellan miljö- och hälsoskyddsmyndigheten och laboratoriet.
- Myndighetens arkiv- och diarieplan färdigställs.
- Datasäkerhetsarbetet sätter fokus på myndighetens rutiner kring lösenord och e-posthantering. Myndigheten kommer dessutom att i samarbete med sitt nya dataskyddsbud att se över sina registerbeskrivningar för att säkerställa att de uppfyller kraven i dataskyddsförordningen.

Miljö

Miljötillsyn

ÅMHH:s miljötillsyn planeras löpa på enligt fastställd tillsynsplan för 2023. Oförutsägbara händelser i form av uppsägningar, sjukskrivningar, tjänstledighet samt arbetet med IHN har påverkat personalresurserna i gruppen under både året 2021 och året 2022. I och med detta finns det tillsyn som flyttats fram och ej kunnat genomföras tidigare år. Myndigheten kan räkna med i snitt 12 inkomna klagomålsärenden inom miljöområdet per år, men vi vet också att den siffran kan variera kraftigt mellan olika år och att ett klagomålsärende sällan är det andra likt vilket gör ärendetypen särdeles svår att resursplanera för.

Utmaningar

Implementering av ny lagstiftning är fortsatt en utmaning. I avfallslagen är det till exempel oklart i vilken utsträckning regelbundna inspektioner av avfallsverksamheter som saknas i våra register ska genomföras. ÅMHH har idag endast register över avfallsverksamheter som är prövningspliktiga enligt miljöskyddslagen. I landskapsförordningen om avfall har det även tillförts nya detaljerade uppgifter på avfallsaktörerna, vilka ÅMHH ska kontrollera via tillsyn. Framtagandet av ny vattenlag färdigställdes ej under 2022 men förväntas bli klar under 2023. Implementeringen av vattenlagen förväntas innebära ökad arbetsbelastning för hela miljögruppen.

Arbetet med implementering av dricksvattendirektivet på Åland har påbörjats och kommer att pågå hela 2023 samt 2024.

En ständig utmaning inom miljötillsynen är inkomna klagomål som måste hanteras skyndsamt. Utmaningen ligger i att klagomålen varken går att förutspå i antal inkomna ärenden till myndighet per år eller tidsåtgång för dessa. Utöver detta så varierar även klagomålen i komplexitet.

Under åren 2021 samt 2022 har det i gruppen varit flera och långa resurstapp. Tjänstledighet, sjukskrivningar, personalomsättningar samt arbetet med IHN har under båda åren påverkat resursplaneringen för gruppen i hög utsträckning.

Prioriteringar utifrån tillgängliga budgetmedel för lagstadgade uppdrag

En ärendetyp som inkommer till myndigheten som alltid har hög prioritet är klagomålsärenden. Denna ärendetyp kan ofta störa både handläggning av prövnings- samt tillsynsärenden. Då ärendetypen ofta kräver omedelbart agerande innebär det att planerat arbete läggs åt sidan för att säkerställa att något miljöbrott, farligt utsläpp eller direkt negativ påverkan på människors hälsa inte pågår.

Ett aktuellt lagförslag innebär att ÅMHHM tilldelas nya arbetsuppgifter i form av så kallad marknadskontroll inom bland annat farliga ämnen i elektriska och elektroniska produkter, tillverkning, presentation och försäljning av tobak samt leksakers säkerhet. Denna marknadskontroll förväntas utföras med sakkunskap, baseras på risk och övervakning ska ske i alla handelskanaler. Inom uppdraget ska myndigheten även arbeta med information till allmänheten och samarbeta aktivt både internationellt och med EU gällande tillsynen för dessa områden. Då arbetet med marknadskontroll inte tangerar varken tidigare kunskap eller områden vid myndigheten saknas sakkunskap och tillsynsprocesser i sin helhet. För att detta arbete ska kunna utföras krävs det att myndigheten tillförs en resurs för arbetet som kan arbeta endast med denna omfattande och för myndigheten nya område.

I dagsläget läggs mycket tid och engagemang vid ÅMHHM ner på att besvara remisser samt att medverka vid framtagandet av ny lagstiftning. Detta arbete kan fungera i förebyggande syfte då brister i lagstiftningen kan tydliggöras i ett tidigt skede tack vara medverkan hos de som bedriver tillsyn. Noga överväganden om ÅMHHM:s resurstillgångar gör att en bedömning från fall till fall kommer att göras och en heltäckande medverkan vid samtliga framtagande av ny lagstiftning inte längre är möjlig.

För tillsynsgruppen bör de mindre djurgårdarna (med djurenheter under 30) inspekteras för att säkerställa att nitratbeslut uppfylls. Då dessa mindre djurgårdar är icke prövade finns de inte med i myndighetens återkommande tillsyn vilket gör att arbetsuppgiften tyvärr prioriteras bort.

Den regelbundna miljötillsynen och klagomål prioriterats. Detta har i praktiken inneburit att uppföljning efter tillsynsbesök inte haft samma prioritering. Vidare har tillsynsgruppen efter noggrann undersökning av det senaste årets genomförda arbetsuppgifter kunna konstatera att påminnelser samt analys av inkomna analyser med fördel kunde genomföras snabbare, men även dessa arbetsuppgifter har nödgats låg prioritering.

Målsättningar för miljötillsynen

- Utföra planerad tillsyn för 2023 samt genomföra eftersläpande tillsyn från 2022.
- Arbetet med riskklassning har påbörjats och kommer att fortgå 2023. Målet är att fortsätta arbetet med att ta fram en process för detta och samtidigt gå mot objektspecifik riskklassning.
- Utredda vilka verksamheter vi ska ha regelbunden tillsyn på enligt avfallslagen.

- Under år 2022 har samtliga verksamheter inom tillsynsområdet dricksvatten, efter mycket arbete, inkommit med vattensäkerhetsplaner för stora vattenverk. En vattensäkerhetsplan utgör ett proaktivt och riskbaserat tillvägagångssätt för att säkra dricksvattnets kvalitet från råvattentäkt till kran hos konsument. Tidigare målsättning att under år 2022 få in och godkänna samtliga vattensäkerhetsplaner har uppnåtts. Under 2023 kommer arbetet med vattensäkerhetsplanerna att fortsätta med nästa fas, vilket innebär att under året kräva in kontrollplaner från samtliga verksamhetsutövare. Arbetet med att få in detta material beräknas fortgå under både 2023 samt 2024.
- Arbeta med implementeringen av dricksvattendirektivet förväntas kräva omfattande arbetsinsats.
- Studiebesök till fastlandet genomförs år 2023 för att bidra till ökad kompetensutveckling samt utbyte av erfarenheter.

Miljöprovning

Att göra någon tillförlitlig prognos över omfattningen av och det totala antalet miljöprovningar (granskning och tillståndsärenden) under 2023 är i praktiken väldigt svårt. I likhet med tidigare år går myndigheten igenom giltighetstider och tittar på revideringstider på befintliga tillstånd och utifrån dessa fås en uppskattning om vilka befintliga verksamheter som kan komma att lämna in en ansökan under 2023.

En del av handläggarnas tid kommer med största sannolikhet att ägnas åt att delta i remissarbete runt ny och kommande lagstiftning. Under 2023 är till exempel ny vattenlag, ändrad avfallslag samt revidering av MKB-lagen aktuell.

Utmaningar

Prognosen tyder på att 2023 kommer att bli ett väldigt utmanande och hektiskt år för miljöprovningen. Initiala kontakter för nyetablering av gigantiska vindkraftsparker och solcellsparker har redan tagits med ÅMHHM under 2022. Myndigheten förväntas involveras i flertalet omfattande handläggningar av både miljökonsekvensbedömningar samt provning av tillstånd för nyetablering av anläggningar för produktion av förnyelsebar energi. Det är flera aktörer som varit i kontakt med ÅMHHM under 2022 och det kommer bli en utmaning att hantera samtliga intressenter rättvist och inom samma tidsram. I samband med nyetablering av flera stora anläggningar bedöms även flertalet relaterade miljöprovningar bli aktuella för handläggning. Exempelvis kan en ny hamn krävas för att vindkraftsverk till havs ska kunna byggas, även sådana tillstånd ges av miljöprovningseenheten på ÅMHHM.

Sedan år 2021 har en intern resurs arbetat med det tidigare mycket eftersatta området provningsärenden inom täkter. Under 2022 har arbetet kommit en god bit på väg, men utmaningen kvarstår att under 2023 avsluta samtliga provningsärenden inom området.

Åländsk lagstiftning inom miljöområdet saknar förordningar som borde finnas samt förarbeten och anvisningar om hur lagen ska tolkas och bedömas. Vidare saknar rikslagstiftningen ofta svenskspråkiga anvisningar. Detta utgör omständigheter som leder till att handläggningen blir arbetsdryg och förlänger handläggningstiden av ärenden.

Prioriteringar utifrån tillgängliga budgetmedel för lagstadgade uppdrag

Inom miljöprovningen finns totalt 70 öppna ärenden (granskningar 26, tillstånd 44) i väntan på handläggning. Myndigheten får fortfarande in fler nya ärenden under ett år än våra handläggare hinner behandla. Nya miljötillståndsansökningar för att kunna starta upp verksamhet prioriteras liksom tidigare och en del ansökningar berör pågående verksamheter som behöver få en översyn av regleringen. Även ärenden som återförvisas till myndigheten prioriteras i hög grad.

Ovanstående prioriteringar innebär att den ärendetyp som blir eftersatt är de revideringar av miljötillstånd som åläggs myndigheten. Detta är ett stort problem då revideringarna är viktiga både för verksamhetsutövarna och de parter som påverkas av verksamheten. När revideringar blir ogjorda innebär det flera negativa effekter. En effekt är att villkoren i tillståndet kanske inte följer den senaste lagstiftningen. En annan effekt är att myndigheten inte kan driva på verksamheten att uppdatera att följa bästa möjliga teknik inom området som kan ha förbättrats vid revideringstillfället än när tillstånd gavs. Det kan i värsta fall leda till onödiga utsläpp i naturen, negativ påverkan på omkringliggande miljö samt i längden leda till onödiga ökade kostnader för verksamhetsutövaren.

Målsättningar för miljöprovningen

- Fortsätta utvecklingen av samarbetet med landskapsregeringen med syfte att skapa ett ökat informationsutbyte om vad som är på gång för koordinering av miljöarbetet samt undvika dubbelarbete.
- Studiebesök till Raseborg genomförs år 2023 för att bidra till ökad kompetensutveckling samt utbyte av erfarenheter.
- Fortsätta arbetet med att identifiera områden där behovet av förordningar eller anvisningar från landskapsregeringen är särskilt tydligt. Speciellt där det finns tydliga anvisningar på fastlandet och/eller detaljreglering genom EU-förordningar.

- När det gäller att utveckla och ta fram processer för myndighetens olika arbetsuppgifter fortgår arbetet under 2023. Behov kvarstår att ta fram rutin för MKB-förfarandet.
- Kartlägga resursbehov samt tydliggöra prioritetsordning av olika typer av ärenden/ verksamhetsområden.
- Översyn av miljötillståndsansökan samt digitalisering av ansökningsförfarandet genom en e-tjänst.

Social- och hälsovård

ÅMHHM är tillsynsmyndighet för offentlig socialvård inklusive barnomsorg, inom landskapets lagstiftningsbehörighet. Till den offentliga socialvården hör även den kommunala äldreomsorgen. ÅMHHM är även tillstånds-, och tillsynsmyndighet för privat socialservice samt tillsynsmyndighet för offentlig hälso- och sjukvård på Åland, exklusive yrkesutövning.

Två social- och hälsovårdsinspektörer arbetar inom området. Arbetet är fördelat så att den ena inspektören handhar offentlig sjukvård och kommunal äldreomsorg samt handhar tillsynsuppgifter utifrån tobakslagstiftningen. Den andra inspektören handhar övrig socialvård.

Tillsyn

Tillsyn inom social- och hälsovården utövas på individ- och verksamhetsnivå och består av reaktiv tillsyn och proaktiv tillsyn.

Reaktiv tillsyn kan vara klagomålsbaserad eller egeninitierad och innebär således en kontroll i efterhand utgående från externt upplevt missnöje. Enskilda individer kan anföra förvaltningsklagomål över hur en verksamhet till exempel bemöter eller utövar individuell planering inom social- eller hälsovården. Tillsynsärenden kan initieras utgående från påståenden i tidningar om oegentligheter, missförhållanden eller andra anonyma anmälningar.

Proaktiv tillsyn är förebyggande och planeras i förväg, kontrollerar lagenligheten samt bygger på en strävan att styra en verksamhet i en viss riktning. En del av den proaktiva tillsynen omfattar lagstadgad kontroll av innehållet i privata socialserviceproducenters ansökningar om tillstånd, anmälningar om registrering, verksamhetsberättelser och egenkontrollplaner samt tillsyn av handläggningstider i barnskydds- och utkomststödsärenden.

Utmaningar

Tillräckliga juristresurser för social- och hälsovård saknas vilket skapar ett läge då lagtolkningar i för stor utsträckning beror på inspektörernas bedömningar. Därtill finns brister i anvisningar, information och motsvarande hur landskapslagar på området ska tolkas.

Finska dominerar kraftigt när det gäller relevanta utbildningar, anvisningar, rättsfall, JO-beslut, inspektionschecklistor och motsvarande på riksnivå. Kunskaper i svenska hos sakkunniga vid tillsynsmyndigheter på riksnivå är ofta bristfälliga. Detta blir ett reellt problem eftersom åländska blankettlagar i praktiken utgår från rikslagstiftning men praxis, domslut och tolkningar från riket kan inte användas av språkliga orsaker. Därtill skapas en ny situation på riksnivå den 1.1.2023 när ansvaret för produktion av social- och hälsovårdstjänster överförs från kommunerna till välfärdsområden. Serviceproduktionen kommer då att avvika från den åländska motsvarande.

KST/kommunerna är fortfarande ofta oklara över det egna tillsynsansvaret gällande offentlig och privat socialvård och vänder sig därför ofta till ÅMHH för rådgivning och vägledning.

Ålands litenhet skapar en problematisk struktur för att hantera privat anmälningspliktig socialservice. Eftersom kommunala myndigheter (enskild kommun eller kommunalförbund) behandlar anmälningar om privat socialservice som första instans och avger omdömen som den registerförande myndigheten utgår från vid registreringsförfarandet, måste den kommunala myndigheten i dagsläget utforma sitt omdöme och utforma sin praxis enligt två olika registerförande myndigheters rutiner och krav. Om en anmälningspliktig socialserviceproducent vill bedriva verksamhet över hela Åland inom både landskapets och rikets lagstiftningsbehörighet, där verksamheten rör uppgifter som både kommunerna och Kommunernas socialtjänst k.f. (KST) ombesörjer, ska 17 separata anmälningar administreras av såväl ÅMHH som Statens ämbetsverk.

Delad tillsynsbehörighet mellan ÅMHH, hälso- och sjukvårdsbyrån och Statens ämbetsverk på Åland problematiserar handläggningen av enskilda klagomåls- och tillsynsärenden. Det gör att frågan ofta aktualiseras om vilken myndighet som är behörig att handlägga ärendet. Det inte är heller ovanligt att olika delar i ärenden hanteras av olika myndigheter. Behörighetsfördelning gällande ÅMHH och hälso- och sjukvårdsbyrån ska enligt uppgift klargöras genom utredning initierad av landskapsregeringen under 2023.

Nya socialvårdslagstiftningen har medfört flera nya krav avseende verksamhetsutövarnas interna kontroll genom egenkontrollplaner och personalens

anmälningsskyldighet. Tillsynen har därför förskjutits från att endast utföras reaktivt till en mer proaktiv tillsyn.

Det saknas idag en förordning gällande innehållet i de lagstadgade egenkontrollplanerna. ÅMHM har framfört önskemålet till socialvårdsbyrån.

Prioriteringar utifrån tillgängliga budgetmedel för lagstadgade uppdrag

Behandling av reaktiva tillsynsärenden prioriteras i regel framom proaktiva tillsynsärenden med hänvisning till klientsäkerhet (jfr LL 2020:13). Detta gör att proaktiva tillsynsärenden inte alltid hinner genomföras. Ett exempel på detta är signaler från landskapsregeringen om behov av granskning av specifika delar av barnomsorgen.

Prioritering av handläggning av förvaltningsklagomål inom lagstadgade tider påverkar möjligheterna att genomföra fysiska inspektioner. Under 2022 var en av målsättningarna att företa 10 fysiska inspektioner inom specialomsorgens boendeenheter. Detta är en konkret exempel på en målsättning som inte gått att genomföra fullt ut.

Resurs- och kunskapsbrist gör att lagstadgade proaktiva uppgifter som till exempel att skapa hanteringssystem och register för privata socialserviceproducenter drar orimligt ut på tiden.

Målsättningar för social- och hälsovården

- Behörighetsfördelningen inom tillsynen av socialvården på Åland mellan ÅMHM och Statens ämbetsverk lyfts på nytt utgående från ÅMHM:s skrivelse till LR 2021.
- Proaktiv tillsyn i form av platsinspektioner vid KST:s boendeenheter (10 stycken) inom specialomsorgen.
- Proaktiv tillsyn i form av granskning av personalens utbildning, antal och barngruppers storlek inom daghemsverksamhet. Planerad fortsättning år 2024-2025 med tema inomhusmiljö och utomhusområden där fysiska inspektioner görs tillsammans med andra inspektörer från ÅMHM.
- Reaktiv tillsyn i form av granskning av hur KST på system- och individnivå handlägger verksamhet i sysselsättningssyfte och arbetsverksamhet för personer med funktionsnedsättning enligt 70-71 §§ i socialvårdslagen.

- Proaktivt tillsynsprojekt inom äldreomsorgens hemservice gällande personalstruktur och samverkansavtal. Tillsynsprojektet genomförs genom inhämtande av information samt fysiska inspektioner i utvalda kommuner.
- Utarbetande av checklistor, processbeskrivningar, mallar och rutiner för reaktiv och proaktiv tillsyn.

Livsmedel

Livsmedelsföretagare på Åland är viktiga för Ålands ekonomi både vid försäljning av livsmedelsprodukter och inom turismnäringen.

I dagsläget finns totalt 506 aktiva livsmedelsobjekt som har gjort anmälan enligt livsmedelslagen. Därutöver finns 22 godkända livsmedelslokaler som hanterar animaliska livsmedel, till exempel fiskslakterier. Till anmälda livsmedelsobjekt hör centralkök, restauranger, butiker, bagerier och caféer, industriella livsmedelstillverkare, lager och transporter. Därutöver finns offentliga verksamheter som skolor, daghem, äldreboenden och sjukhus. Marknadsförsäljare, primärproducenter och under året avslutade verksamheter är inte inräknade i ovanstående siffra.

I regel inspekteras nyanmälda verksamheter inom 3 månader. I vissa fall sker även syn på plats under byggnation innan uppstart.

Livsmedelstillsyn

Den regelbundna planerliga tillsynen baseras på Livsmedelsverkets anvisning ”Riskklassificering av en livsmedelslokal och kontaktmaterialverksamhet och fastställande av tillsynsbehov”, med tillhörande bilagor. Tillsynen består i regel av förberedande arbete med inläsning av regelverk, inspektionshistorik och objektets nuvarande verksamhet. Därefter görs en fysisk inspektion och processen avslutas med protokollskrivning. Rådgivning och informationsinhämtning sker löpande. Eventuellt kan det finnas behov av att göra en uppföljande inspektion om det uppdagats brister. I sista hand kan ett beslut om föreläggande tas för att säkerställa att lagen efterlevs.

Varje år anmäls flertalet nya verksamheter enligt livsmedelslagen samt innehavarbyten. Därutöver inkommer godkännande av verksamheter enligt livsmedelslagen, inkomna klagomål samt utredningar av misstänkta matförgiftningar. Ytterligare utförs provtagningar och övervakning av återkallelser på begäran från Livsmedelsverket.

Verksamhetsutövare, andra myndigheter och allmänheten inkommer frekvent med frågor som utreds och besvaras. I livsmedelstillsynen ingår också att hålla

myndighetens hemsida och sociala medier uppdaterade och vid behov informera verksamhetsutövare om ny lagstiftning.

Utmaningar

I EU förordning 625/2017 anges att myndigheten ska offentliggöra tillsynsresultat. I riket används smiley systemet och resultat publiceras på www.oivahymy.fi. Myndighetens ärendehanteringssystem är inte kompatibelt med det som används i riket. På Åland kan endast inspektionsresultaten fås genom att begära ut offentliga handlingar.

I princip utgår all lagstiftning inom livsmedelsområdet från EU förordningar. Anvisningar från finska livsmedelsverket om hur dessa ska tillämpas saknas ofta på svenska. När frågor skickas till livsmedelsverket besvaras frågan ofta av utredare som saknar spetskompetens men som behärskar svenska.

Det är svårt att hitta passande utbildningar och information på svenska om gällande lagstiftning och regelverk. Idag använder myndigheten Finlands OIVA anvisningar för bedömning av verksamhetsutövarnas regelefterlevnad. Skolning i hur dessa OIVA anvisningar ska tillämpas saknas på svenska. Även vissa av texterna som man hänvisar till i Oivas bedömningsanvisningar saknas på svenska.

Det finns verksamhetsutövare som talar, skriver och läser endast på främmande språk. Det kan också innebära att inspektionsmetoden behöver anpassas beroende på kulturell bakgrund vilket ställer krav på myndighetsutövningen.

Näthandel med livsmedel (inklusive kosttillskott) är en växande marknad. Omfattningen av respektive verksamhet är svårbedömd vilket innebär problem med att fastställa tillsynsbehov. Många verksamhetsutövare har öppet bara en kort tid under sommaren eller under helger och kvällar vilket ställer krav på anpassad tillsyn. Tillsynsbehovet är större sommartid.

En ny livsmedelslag, som beaktar nya EU förordningar angående livsmedel, gäller i riket men ännu inte på Åland. Tillsynsanvisningar, från Livsmedelsverket som ÅMHHM tillämpar, hänvisar till ovanstående lagstiftning. Om den nya livsmedelslagen antas på Åland under 2023 tillkommer ytterligare arbetsuppgifter för livsmedelstillsynen.

Prioriteringar utifrån tillgängliga budgetmedel för lagstadgade uppdrag

Myndigheten är enligt lag skyldig att:

- Hålla uppdaterat register och utföra planerad tillsyn över primärproducenter till exempel biodlare, äggproducenter, fiskare och frukt- och grönsaksodlare.
- Hålla uppdaterat register och utföra planerad tillsyn över företag som tillverkar kontaktmaterial (livsmedel).
- Hålla uppdaterat register och utföra planerad tillsyn över företag som importerar eller tillverkar kosttillskott.
- Hålla uppdaterat register och utföra planerad tillsyn över verksamheter som inte hör till den regelbundna tillsynen (riskklass 0). Till exempel gym, mathjälp, transport utan värmereglering, pubar.

Ovanstående uppgifter bortprioriteras på grund av resursbrist.

När det gäller livsmedelshantering på fartyg i internationell trafik som är registrerade på Åland är det inte helt klarlagt vilka skyldigheter myndigheten har angående livsmedelstillsynen på dessa fartyg. Ingen kontroll av livsmedelshanteringens görs i dag. Fartygen kontrolleras enligt Ship-san regelverket.

Målsättningar livsmedelstillsyn

- Ta fram olika ”start kit” med information om regler och råd till nystartade verksamheter.
- Provtagningsprojekt mjukglass.
- Projekt märkning köttprodukter.
- Förbättra arbetsplaneringen för att uppnå jämnare arbetsbelastning

Alkohol

Ikraftträdandet av den nya alkohollagen i november 2021 samt coronapandemin har påverkat serveringsverksamheterna och ÅMHHM under 2022.

Myndigheten har infört e-tjänster för alla ansökningar och anmälningar enligt alkohollagen, vilket fått positiv respons från verksamhetsutövarna.

Den nya alkohollagstiftningen lägger stor vikt vid serveringsställets eget ansvar rörande verksamhetens laglighet genom egenkontroll. Arbetet med att utarbeta egenkontrollplaner och hålla planen uppdaterad är delvis utmanande och vid alkoholinspektioner är det relativt vanligt att egenkontrollplan ännu saknas.

Antalet provningar varierar mycket över året med en stor puckel på våren och försommaren. Det är då många innehavarbyten sker och de tillfälliga evenemangen söker om serveringstillstånd för sin alkoholservering. Antalet permanenta serveringstillstånd är nu 134 stycken och antalet anmälda passagerarfartyg är 12 stycken.

Handläggning av serveringstillstånd, tillsynsärenden samt utförande av tillsyn och besvarande av frågor med flera uppgifter som hör till området sköts av en ordinarie inspektör som vid behov och under högsäsongen bistås av en inspektör från sektion 1 som har utbildning på området. Totalt antal årsarbetskraft på området är ca 1,20 och antalet utförda inspektioner har sjunkit till ca 50 - 70 per år. De senaste två somrarna har en sommarvikarie med i huvudsak andra arbetsuppgifter även utfört enklare alkoholtillsyn vid sidan av de andra uppgifterna.

Alkoholtillsyn

Många samarbeten har påverkats negativt under pandemin. Målsättningen är att utveckla aktiva samarbeten med polis och näringsidkare. Enligt den vetenskapligt beprövade arbetsmetoden *Ansvarsfull Alkoholservering*, som Åland länge arbetat enligt, är tillsyn och olika samarbeten en viktig bit för att minska de alkoholrelaterade problem och det våld alkoholservering kan medföra.

Alkoholtillsynen består av förebyggande, inre samt yttre tillsyn. Den förebyggande tillsynen sker genom information, rådgivning och dialog med näringsidkare samt samverkan med krögare, myndigheter och andra berörda. Inre tillsyn är av administrativ karaktär som främst består av kontroll och uppföljning av att tillståndshavarna har den tillförlitlighet och de ekonomiska resurser som krävdes då tillståndet beviljades.

Med yttre tillsyn avses den tillsyn som sker på serveringsstället, vilket innebär kontroll av att alkoholserveringen sker i enlighet med tillståndet och bestämmelserna i alkohollagstiftningen. Stor vikt läggs vid att kontrollera att en för verksamheten anpassad egenkontrollplan finns och att den följs. All personal ska ha tagit del av planen och verifiera detta med sin underskrift. Under året kommer stor vikt att läggas vid att det alkoholfria utbudet är tillräckligt och att det framgår av menyer och prislistor.

ÅMHHM utför tillsyn på basen av en riskbedömning som påverkas av verksamhetens art och omfattning, tidigare inspektionsresultat, om serveringen är inriktad på alkoholförsäljning samt eventuell förlängd serveringstid. Även tips eller klagomål som lämnats till myndigheten samt ingripandeanmälningar från polisen påverkar riskbedömningen. En del av tillsynen görs genom samverkan med polismyndigheten.

Prövning

Nytt i lagstiftningen är att grannar och närboende oftast ska höras före beslut kan fattas om alkoholserving på uteservering. Förfarandet är betydligt mer tidskrävande än enligt tidigare alkohollagstiftning.

Vissa handlägningsprocesser enligt nya lagstiftningen har ännu inte tagits i bruk då inga sådana ansökningar har inkommit till myndigheten.

Utmaningar

Att få alla serveringsställen att utarbeta en egenkontrollplan.

Resursbrist leder till för få tillsynsbesök, det kan gå flera år mellan inspektionerna av vissa serveringsställen. Detta kan medföra att bristerna är många och allvarliga då de väl upptäcks.

Rikets nya alkoholnäringsregistret kommer att medföra utmaningar då många frågetecken rörande hantering av åländska ärendena i systemet kvarstår.

Under våren ökar antalet ansökningar och anmälningar av vissa serveringstyper. Situationen är sårbar då det bara är två inspektörer som har kompetens på området och kan handlägga tillståndsärenden, vilket kan göra att handläggningstiderna kan bli längre och att ärenden med i lagstiftningen fastställda handläggningstider måste prioriteras.

Det ökande antalet verksamhetsutövare med annat modersmål än svenska gör att mer tid behöver läggas på handledning för att verksamheten ska uppfylla lagens krav rörande till exempel egenkontrollplan.

Prioriteringar utifrån tillgängliga budgetmedel för lagstadgade uppdrag

I och med att den nya alkohollagstiftningen trädde i kraft så omfattas passagerarfartygen i internationell trafik delvis av samma lagstiftning som övriga serveringsställen. Utifrån befintliga resurser kan ÅMHH inte utföra någon yttre alkoholtillsyn på fartygen då denna tillsyn är synnerligen resurskrävande. Då samma inspektör sköter både ansökningar, anmälningar och tillsyn enligt alkohollagstiftningen måste handläggning av ansökningar ofta prioriteras framför tillsyn.

Prövningar behöver på grund av otillräckliga resurser ofta prioriteras före tillsyn på grund av målsatta handläggningstider.

Målsättningar tillsyn

- Tillsyn på plats enligt *Ansvarsfull Alkoholservering* är viktig och målet är att försöka hålla minst samma antal inspektioner som tidigare år. ÅMHHM har som mål att serveringsställen med förlängd serveringstid och inriktning på alkoholservering ska få fyra tillsynsbesök under året. Övriga serveringsställen får tillsyn enligt den riskbedömning som görs. Fokus vid tillsynen är under året alkoholfritt utbud och implementering av egenkontrollplanerna.
- För att säkerställa att alla serveringsställen har en egenkontrollplan för sin alkoholservering är målsättningen att de serveringsställen som inte fått ett tillsynsbesök under 2022 får det under 2023.
- Åländskt registrerade passagerarfartyg i internationell trafik ska ha egenkontrollplaner som uppfyller kraven i gällande alkohollagstiftning.

Målsättningar prövning

- ÅMHHM har som målsättning att fatta beslut rörande ansökningar så snabbt och smidigt som möjligt och vid okomplicerade ärenden, utan hörande av närboende, inom maximalt 30 dagar från det att en komplett ansökan lämnats in.

Tobak

Landskapslag om ändring av tobak och tobaksrelaterade produkter trädde i kraft 01.12.2020. Ändringen kompletterar befintlig tobakslagstiftning i syfte att uppfylla EU:s tobaksproduktdirektiv gällande säkerhetsmärkning och äkthetsdetaljer. Den reviderade tobakslagen innehåller bland annat bestämmelser om återförsäljarnas skyldigheter att upprätta en egenkontrollplan. Innehållet i och utarbetandet av egenkontrollplanen regleras genom landskapsförordning om tobak och tobaksrelaterade produkter vilken trädde i kraft den 01.11.2021.

Verksamhetsidkare som säljer tobak och tobaksrelaterade produkter ska själva anmäla detta till ÅMHHM. ÅMHHM bekräftar genom sitt svar att anmälan är registrerad i myndighetens lista över återförsäljare av tobak och tobaksrelaterade produkter. Verksamhetsidkaren skall för sina kunder synliggöra att denna anmälan är registrerad hos ÅMHHM. Anmälan kräver inget beslut från myndigheten men ÅMHHM ska årligen i november fakturera verksamhetsidkaren årsavgift för tobaksförsäljning.

Tillsyn

Tillsynen över tobakslagen stödjer sig förutom på myndighetstillsyn även på den egenkontroll och verksamhetsreglering som verksamhetsidkarna själva ska utöva.

Till myndighetstillsynen hör tillsyn över tobaksproduktens säkerhetsmärkning och äkthetsdetaljer. Vid tillsynsbesöket skall inspektören kontrollera att synligt anslag finns för lagenliga rutiner vid tobaksförsäljning och rutiner för ålderskontroll. ÅMHHM skall utöva tillsyn över hur återförsäljare av tobak och tobaksrelaterade produkter efterlever bestämmelserna om skyldigheten att upprätta en egenkontrollplan.

I fokus för tillsynen av tobaksförsäljningen ligger uppgifter om ansvarspersonen, introduktion och information till personal samt åtgärder och bokföring vid problemsituationer. Egenkontrollplanen innebär skyldigheter för försäljningsverksamheten att informera sin personal om rutiner för lagenlig tobaksförsäljning och ålderskontroll. Dessa skyldigheter inbegriper dessutom plikten att bokföra uppgifter om problem vid försäljningen samt åtgärder som vidtagits för att avhjälpa problemen. Försäljningsverksamheten har också skyldighet att bokföra de åtgärder som vidtagits med anledning av myndighetskontroller.

Prioriteringar utifrån tillgängliga budgetmedel för lagstadgade uppdrag

Tobakstillsynen överfördes till social- och hälsovårdsinspektör 2021. Det finns en utmaning i att kombinera proaktiv och reaktiv tillsyn rättvist mellan tillsyn för offentlig sjukvård, äldreomsorg och tobak.

Utmaningar

ÅMHHM ska inom tillsyn kontrollera tobaksproduktens säkerhetsmärkning och äkthetsdetaljer men saknar elektronisk scanner vilket används i riket. Tillsynen sker därmed visuellt i dagens läge.

Att i tillräcklig omfattning kontrollera att åldersbestämmelserna följs vid försäljning av tobak och tobaksrelaterade produkter är en utmaning.

Målsättningar tobak

- Planera och genomföra ett projekt för unga personers kontrollköp av tobak och tobaksrelaterade produkter.

Hälsoskydd

Enligt hälsoskyddslagen ska verksamheter såsom skolor, daghem, serviceboenden, behandlingslokaler med särskilda krav på hygien, idrottsanläggningar och inkvarteringar anmäla sin verksamhet till ÅMHM och omfattas av regelbunden tillsyn. Faktorer inom hygien och inomhusluft ses över enligt hälsoskyddslagen.

Tillsyn

Enligt tillsynsplanen för 2023 ska daghem inspekteras. Dessutom kvarstår en del tillsyn från tidigare år, till exempel grundskolor, då tjänsten som miljöskyddsinspektör med inriktning hälsoskydd var vakant större delen av 2022.

En ny kartläggning av tillsynsbehovet kommer också att genomföras eftersom många objekt såsom inkvarteringar och behandlingslokaler med särskilda krav på hygien inte finns med i nuvarande tillsynsplan.

Prövning

Enligt hälsoskyddslagen ska en anmälan lämnas till myndigheten minst 4 veckor före verksamheten påbörjas. Ärendet registreras och ett intyg skickas till verksamhetsutövaren.

Utmaningar

Huvudansvarig på området började sin tjänst i augusti 2022 och inskolning pågår. Fokus under 2023 kommer därför till stor del vara att sätta sig in i hälsoskyddsuppgifterna, att kartlägga arbetet och ta fram lathundar och rutiner.

Prioriteringar utifrån tillgängliga budgetmedel för lagstadgade uppdrag

Tillsyn av inkvarteringar har varit bortprioriterat sedan 2017. Detsamma gäller vissa hygienlokaler med lägre risk (till exempel fotvård, ansiktsbehandlingar och skönhetssalonger).

Inomhusluftsutredningar (bullenutredning, mögel, fukt, ventilation och så vidare) har inte gjorts på många år eftersom kompetensen samt lämpliga mätinstrument saknas. Utomstående, certifierade aktörer anlitas vid behov.

Målsättningar hälsoskydd

- Genomföra planerad tillsyn för 2023 samt de objekten som inte blev genomförda under 2022.
- Se över riskklassningen så att denna harmoniserar med tillsynsplanen.
- Ta fram tydliga rutiner på hälsoskyddsområdet.

Konsumentssäkerhet

Konsumentssäkerhetslagstiftningen sätter minimum kraven för säkerhet hos konsumenttjänster och produkter. Lagen gäller alltid förutsatt att högre säkerhetskrav inte ställs i annan lagstiftning.

Tillsyn

Inom konsumentssäkerhetsområdet utför ÅMHH i regel inte någon proaktiv tillsyn. Vid olyckshändelser utreds orsaken och rutinerna ses över, till exempel att säkerhetsdokument finns. Verksamhetsområdet innefattar bland annat simhallar, äventyrsaktiviteter, lekparker med flera.

Prövning

Verksamheter som omfattas av konsumentssäkerhetslagen är inte anmälningspliktiga.

Prioriteringar utifrån tillgängliga budgetmedel för lagstadgade uppdrag

Tillsyn enligt konsumentssäkerhetslagen är till stora delar bortprioriterad med undantag av åländska badstränder där vi passar på att se över säkerheten vid vår årliga provtagning enligt hälsoskyddslagen.

Målsättningar

- Genomföra informationskampanj angående skyldigheten att anmäla allvarliga tillbud till ÅMHH.

Veterinär verksamhet

Myndigheten upprätthåller 24-timmars-veterinärjour för alla tamdjur i landskapet Åland. Veterinärerna vidareutbildar sig i mån av möjlighet och utbud för att upprätthålla kompetensen för jouten. Dagtid bedrivs veterinärsjukvård på fält dagligen samt smådjurssjukvård på klinik i omfattningen av två bokningsbara tillfällen i veckan samt vid behov akut sjuka smådjur. I fältverksamheten ingår även en betydande del förebyggande hälsovård hos nötkreatur på besättningsnivå.

Under 2022 blev Åland friförklarad från virussjukdomen VHS hos fisk. Under 2021 upptäcktes virussjukdomen IHN vid ett antal fiskodlingar på Åland för första gången och ett saneringsprogram initierades i en zon. Under 2022 upptäcktes ytterligare ett IHN-fall som föranledde ett bekämpningsprogram inom ytterligare en zon. Enligt nuvarande plan kommer den senaste zonen kunna friförklaras från sjukdomen IHN tidigast 2025. Bekämpningsarbetet medför behov av ett omfattande samarbete mellan Jord- och skogsbruksministeriet, Livsmedelsverket, Ålands Landskapsregering och ÅMHH. Landskapsregeringen förordnar ÅMHH att utföra samtliga praktiska uppgifter i samband med sanering och provtagning under 2023. Totalt berör arbetet 13 fiskodlingar.

Under 2023 övertar veterinärerna vid Ålands landskapsregering det övergripande ansvaret för Traces NT som är ett system för registrering av import och export av djur. ÅMHM:s veterinärer ansvarar även fortsättningsvis för utfärdande av intyg i systemet.

Under år 2022 genomfördes på styrelsens initiativ en extern utredning av företaget EnviroVet gällande den veterinära verksamheten vid ÅMHM. Myndigheten har på styrelsens uppdrag valt ut ett antal rekommendationer från rapporten som anses angelägna att arbeta vidare med under 2023 för att utveckla verksamheten.

Tillsyn

Veterinärerna utför besiktning före slakt av alla djur samt köttkontroll av samtliga slaktkroppar. Tillsyn över slakthygien samt över djurskydd vid urlastning, väntan på slakt, drivning samt avlivning utförs löpande. Tillsyn över livsmedelsindustrier, exempelvis godkända livsmedelslokaler som förädlar kött/fisk/mjök utförs.

Veterinärerna utför de uppgifter som enligt rikslagstiftningen om bekämpande av smittsamma djursjukdomar ligger på kommunal nivå. Veterinärerna ansvarar för övervakning enligt ett antal nationella hälsokontrollprogram, exempelvis salmonella och andra smittsamma djursjukdomar.

Programmet för normal övervakning av vattenbruksdjur på Åland kommer fortsatt att vara starkt påverkat av bekämpningsprogrammet för IHN.

Djurskyddstillsynen består till stor del av uppföljning av klagomål. Utöver det utförs ett antal inspektioner på ett urval av produktionsgårdar, så kallade EU-inspektioner. Dessutom övervakas djurskydd tillsammans med ett antal andra mindre områden i samband med tvärvillkorstillsynen och kontrollprogrammet för främmande ämnen i livsmedel. Anmälningspliktiga verksamheter övervakas enligt myndighetens tillsynsplan.

Uppföljningen av den smittsamma bisjukdomen Varroa har överförts till landskapsregeringen.

Provtagning enligt det nationella programmet för kontroll av främmande ämnen i animaliska livsmedel och produktionsdjur utförs enligt Livsmedelsverkets anvisningar.

Utmaningar

Tjänsten som sektionschef/hygieniker kommer under perioden 1/1-30/4 att vara vakant på grund av en pensionsavgång. I tjänsten som hygieniker/sektionschef

ingår idag ett omfattande ledningsansvar, expertis inom smittskydd och livsmedelshygien samt klinisk kompetens inklusive jourtjänstgöring. Ledningsansvaret har visat sig uppta större delen av arbetstiden vilket leder till att tiden inte räcker till för de veterinära områdena. I praktiken utförs idag anläggningstillsynen på fiskanläggningar och mejerier av en av gruppens övriga veterinärresurser. Rekryteringen till denna kombinerade tjänst förväntas bli mycket svår på grund av bredden som tjänsten i dagsläget förutsätter. Det finns ett behov av att se över tjänstens utformning framåt för att säkra kompetens som hygieniker vid myndigheten såväl som en sektionschef. Detta bekräftas även av den externa utredning som genomfördes av EnviroVet under 2022.

För arbetet viktig information finns ofta helt eller delvis endast på finska, beroende på arbetsområde.

Under 2022 utreddes möjligheten till att få till stånd ett formaliserat samarbete med de privata aktörerna gällande avancerade smådjursfall under jourtid. Det kunde konstateras att inga sådana möjligheter finns i nuläget. Därmed kvarstår utmaningen för myndighetens veterinärer att hantera dessa fall som ensam jourhavande veterinär.

Avsaknaden av relevant lagstiftning, tolkningsanvisningar, information, färdiga system och strukturer försvårar rättssäkert arbete och skapar en stor mängd administration. Detta bekräftas även i flera externa utredningar.

Tillräckliga juristresurser inom myndigheten saknas vilket är ett stort problem då ovanstående problematik ofta ger behov av att få stöd med bland annat tolkning av lag.

Prioriteringar utifrån tillgängliga budgetmedel för lagstadgade uppdrag

Under flera års tid har tillsynen på godkända livsmedelsanläggningar inte kunnat utföras i den omfattning som lagen kräver på grund av resursbrist. Detta äventyrar livsmedelssäkerheten gällande åländska produkter. Produkter som i sin tur exporteras ut i världen. Sedan några år tillbaka är en veterinär huvudansvarig för den omfattande lagstadgade tillsyn som varje år ska göras på livsmedelsanläggningarna vilket förbättrat resultatet men myndigheten når inte upp till förväntade nivåer.

Anmälningsskyldiga verksamheter där djurskyddsinspektioner ska utföras har inte kunnat inspekteras i den omfattning som krävs. Planlagda inspektioner hos nyttodjur utöver tvärvillkorskontroller/EU-djurskyddsinspektioner utförs inte i tillräcklig omfattning.

Fortbildning och möjlighet till upprätthållande av kompetens har nedprioriterats i hög utsträckning de senaste åren.

Nedgrävning av döda kor behöver djurägarna inte längre anmäla till myndigheten men de ska ha bokföring ur vilken det ska framgå när och var de grävt ner något djur. ÅMHH kan granska deras bokföring vilket är ett område som skulle behöva prioriteras högre.

Situationen gällande IHN på Åland är en tydlig osäkerhetsfaktor framförallt under början av 2023. Fler eventuella utbrott av IHN leder tveklöst till omfattande behov av hårda prioriteringar.

Målsättningar veterinär verksamhet

Allmänt

- Arbeta vidare med utvalda rekommendationer från extern utredning
- Samtliga veterinärer deltar i minst en utbildning samt genomför ett studiebesök utanför Åland.

Klinisk veterinärverksamhet

- Vidareutveckla det förebyggande djurhälsovårdsarbetet, framför allt vad gäller svin och får.
- Uppdatera rutiner och hygienplan för smådjurskliniken Zoodiakens lokaler.

Djurskydd

- Fortsatta inspektioner hos anmälningspliktiga hästhållningar enligt riskbedömningen, inspektera alla övriga anmälningspliktiga verksamheter.
- Delta i arbetsgruppen för den nya djurskyddslagen och uppgifter resulterande utifrån det.
- Etablera kontakter med (svenskspråkiga) länsveterinärer/djurskyddsveterinärer i riket för utbyte av erfarenheter/rådgivning, studiebesök minst 1 gång/år.

Livsmedelsanläggningar

Fisk och mjölk:

- Implementera den nya livsmedelslagstiftningen när den träder ikraft.
- Kontrollera att alla anläggningar upprätthåller sin provtagningsplan.

- Fastslå en prioriteringsordning för uppgifter inom anläggningstillsynen.

Kött:

- Utföra inspektioner enligt upprättad inspektionsplan vid slakteriet. Fyra mer omfattande inspektioner på våren och sommaren och två enklare rutininspektioner på hösten. Två hygieninspektioner per år som tillägg till löpande övervakning och en djurskyddsinspektion. Löpande schema på de inspektioner som går enligt OIVA-kategorier, en inspektion som fokuserar på kylutrymmen, en på biprodukter, en på märkningar etc.
- Utveckla inspektionsprotokollen med OIVA-vitsorden samt en mer detaljerad och utförlig checklista gällande vad som kontrolleras.

Nationella hälsokontrollprogram – fiskhälsa

- Genomföra den intensifierade övervakningen (inspektioner och provtagningar) på Ålands fiskodlingar enligt bekämpningsprogrammet för IHN.
- Genomföra normal tillsyn och provtagningar på de fiskodlingsanläggningar som har sjukdomsfri status enligt den nationella tillsynsplanen.
- Bistå Landskapsregeringen i processen att godkänna och registrera de åländska fiskodlingsplatserna enligt den nya djursjukdomslagstiftningen.

ÅMHHM Laboratoriet

ÅMHHM Laboratoriet är en viktig del av den åländska förebyggande hälso- och miljövården och en viktig samarbetspartner i den egna kvalitetskontrollen för många företag i det åländska näringslivet. Laboratoriet är också en viktig del i krisberedskapen gällande livsmedels- och vattenburen smitta och radioaktivt nedfall.

ÅMHHM Laboratoriet sköter på uppdrag av Ålands landskapsregerings miljöbyrå provtagning och analys enligt det vattenövervakningsprogram som krävs enligt EU:s vattendirektiv. Laboratoriet utför därutöver fysikalisk-kemiska, biologiska och mikrobiologiska analyser av livsmedel, vatten, miljö, jord samt djursjukdomar åt myndigheter, företag och privatpersoner. Företagens prover består till största delen av lagstadgade egenkontrollprov. Laboratoriet utför årligen över 30 000 analyser.

Ålands landskapsregering står för ca 60 % av ÅMHHM Laboratoriets uppdrag i form av fältprovtagning och analysering. Cirka en tredjedel av laboratoriets

verksamhet består av undersökning av prov från åländska livsmedelsproducerande företag, ca 50 % av antalet analyser, vilket gör laboratoriet till en viktig del av förutsättningarna för företag att kunna verka smidigt på Åland. Några procent av uppdragen utförs för kommuner och privatpersoner. ÅMHM:s myndighetsprover utgör ca en procent av alla analyser.

Utmaningar

Den osäkra konjunkturen och hotet om ytterligare inbesparingar innebär en stor utmaning för laboratoriet. Personalstyrkan är redan så slimmad som är möjligt för att vi ska kunna utföra våra uppdrag och vi ser en stegrande allmän prisökning, inte minst gällande kemikalier och bränslekostnader för bil och båt.

En åldrande maskinpark innebär i ovan nämnda kontext ytterligare en utmaning. Vi ser ett behov att inom de närmaste 4 – 5 åren förnya våra två största analysinstrument, fältbilen samt en stor autoklav.

De nya förtullningsreglerna förorsakar både ett stort merarbete och direkta merkostnader för laboratoriet då vi årligen tar emot ett stort antal försändelser. Landskapsregeringens finansavdelning har överlåtit laboratoriets förtullningar på laboratoriet trots att man för övrigt sköter de flesta verksamheters förtullningar centralt. Den tid som förtullningarna tar har minskat den för analysarbetet tillgängliga personalresursen med ca 2,5 veckor per år. Detta lägger ytterligare press på personalen. Utöver detta innebär förtullningarna en merkostnad om ca 1 500 euro per år.

Nya strängare krav på laboratorierna gällande validering av olika typer av livsmedel för de mikrobiologiska metoderna och krav på regelbundna omverifieringar av de kemiska metoderna ökar arbetsmängden.

Målsättningar laboratoriet

Allmänt

- Bibehålla och utveckla den goda analyskvaliteten, ackrediteringen och servicen till åländska samhället och företagen, trots de ekonomiska utmaningar som föreligger, utan att personalen överbelastas.

Kvalitet

- 90 % av resultaten i de internationella provningsjämförelserna ska även fortsättningsvis ligga inom 2-percentilen.
- Analyserna järn och mangan valideras för flyttning till ett annat instrument för att möjliggöra lägre bestämningsgränser.
- Omvalideringar av ca fyra kemiska metoder görs under året.

Utveckling

- Effektiviseringar utgående från tekniska möjligheter efter införandet av det nya laboratedatasystemet LabVantage Express, den nya telefonväxeln, Dstny (Soluno) och ett eventuellt nytt tidrapporteringssystem, Tidomat.
- En omflyttning av instrument görs på kemienheten för att möjliggöra bättre processflöden.
- Konduktivitetsanalysen automatiseras.
- En utvärdering av lämpliga instrument för mätning av radioaktivitet i vatten och livsmedel görs i samråd med Strålsäkerhetscentralen i Finland och ny utrustning införskaffas för att ersätta ett gammalt utgående instrument, om medel beviljas.
- En utvärdering av lämpliga instrument för att framöver ersätta ett åldrande analysinstrument för vatten- och jordanalyser (Atomabsorptions-spektrofotometern) görs.

Personalens hälsa

- Förbättring av ergonomin: Utbyte av de personliga skrivborden samt vissa laboriebänkar till höj- och sänkbara sådana, om medel beviljas.

Kompetensutveckling

- Studiebesök till ett laboratorium med liknande verksamhet i Finland görs.

Kundservice

- En mera omfattande översyn och bearbetning av laboratoriets kundblanketter inleds.
- En undersökning av möjligheten till införande av ett elektroniskt tidsbokningssystem i första hand för vattenprover görs.